

УДК 330.341

DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/7.6>

Джидан І.М.

старший викладач кафедри економіки підприємства,
Міжнародний університет фінансів

МАРКЕТИНГОВІ ІНДИКАТОРИ ПРОМИСЛОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті розглянуто маркетинг як систему концепцій і підходів, здатних виявляти загрози, викликані як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, та забезпечити економічну безпеку держави шляхом реалізації високотехнологічної промислової продукції, що гарантує можливість прогресивного розвитку національної економіки. Запропоновано використання маркетингового комплексу як інструменту державного регулювання в промисловості для підвищення конкурентоспроможності економіки країни. Виявлено маркетингову складову частину в системі індикаторів економічної безпеки. Запропоновано угруповання маркетингових індикаторів промислово-технологічного розвитку країни щодо забезпечення економічної безпеки.

Ключові слова: промисловість, національна економіка, технологічний розвиток, маркетинг, маркетингові інструменти.

Постановка проблеми. В умовах трансформаційної кризи суттєво зростає актуальність проблеми забезпечення економічної безпеки держави, яка є одним з найважливіших національних пріоритетів, гарантом державної незалежності, умовою економічного розвитку й зростання добробуту громадян. Економічна безпека країни охоплює визначальні сфери життєдіяльності й розвитку людини, суспільства, держави й природи. Нехтування станом економічної безпеки може призвести до катастрофічних наслідків, зокрема занепаду галузей економіки, банкрутства підприємств і, зрештою, підризу системи життєзабезпечення держави з подальшою загрозою для її суверенітету. Належний рівень економічної безпеки досягається шляхом здійснення єдиної державної політики, підкріпленої системою скоординованих заходів, адекватних внутрішнім та зовнішнім загрозам. Без такої політики неможливо домогтися виходу з кризи, змусити працювати важелі управління економічною ситуацією, створити ефективні механізми соціального захисту населення [1, с. 7]. Також необхідно зазначити, що досягнення такого рівня економічного розвитку, за якого країна виробляє глобально конкурентну, високотехнологічну продукцію та успішно протистоїть впливу внутрішнім та зовнішнім загрозам, може забезпечити тільки чітко сформована система економічної безпеки держави.

Водночас, незважаючи на безсумнівний зв'язок питань економічної безпеки та технологічного розвитку промисловості, маркетинговий інструментарій забезпечення економічної безпеки практично не розглядається. Маркетинг доцільно розглядати як складову частину та регулятор державної промислової політики, скерований на вирішення проблем галузі, яка включає формування й реалізацію концепції комплексного розвитку економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням та аналізом проблеми гарантування економічної безпеки, визначенням її рівня та головних показників у сучасному світовому просторі займаються як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. До таких дослідників варто віднести Є. Терехова, О. Білоруса, С. Пирожкова, А. Арбатова, О. Кутукову, Е. Олейникова, Н. Потрубача, А. Прохожева, Т. Сиучеву, В. Сенчагова, З. Варналіза [2, с. 127]. У їхніх дослідженнях розглянуто головні критерії та показники, які використовуються в процесі оцінювання рівня економічної безпеки держави, а також запропоновано методіку розрахунку рівня економічної безпеки. Водночас питання виявлення загроз економічної безпеки й запобігання їм з використанням інструментарію маркетингу не настільки очевидні й практично не розкриваються в науковій літературі, що передбачає розроблення теоретичних засад і використання якісно нових наукових підходів до формування економічної безпеки держави на засадах маркетингу.

Мета статті полягає в дослідженні маркетингової складової частини в системі індикаторів економічної безпеки промислово-технологічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Невід'ємною складовою частиною національної безпеки є економічна безпека держави. Вона відіграє вирішальну роль у досягненні економічного суверенітету держави, забезпеченні економічного розвитку, реалізації ефективної соціальної політики, убезпеченні суспільства від екологічних стихій, зростанні національної конкурентоспроможності в умовах міжнародної економічної взаємозалежності. Створення ефективної системи економічної безпеки держави дає можливість вчасно виявляти загрози національним

економічним інтересам і запобігати заподіяння збитків соціально-економічній системі загалом. Поліпшення системи економічної безпеки набуває особливої актуальності для країн, які переживають трансформаційну кризу та загострення притаманних їм суперечностей [3, с. 5].

О. Власюк поняття економічної безпеки держави розглядає як важливий елемент національної безпеки. Водночас це є порівняно самодостатньою системою, яка має свою архітектуру, розвиток та діяльність, засоби дії на інші аспекти безпечного існування особистості, суспільства й держави [1, с. 13].

Варто зазначити, що до втрати чинності Наказом Міністерства економіки України «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» від 2 березня 2007 р. № 60 основними елементами структури економічної безпеки було визначено макроекономічну безпеку, фінансову безпеку, зовнішньоекономічну безпеку, інвестиційну безпеку, науково-технологічну безпеку, енергетичну безпеку, виробничу безпеку, демографічну безпеку, соціальну безпеку та продовольчу безпеку [4]. Зараз для моніторингу стану економічної безпеки України застосовують Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277, де зазначені ключові індикатори рівня економічної безпеки та їхні порогові значення. Інтегральний індекс економічної безпеки засновано на виробничій безпеці, демографічній безпеці, енергетичній безпеці, зовнішньоекономічній безпеці, інвестиційно-інноваційній безпеці, макроекономічній безпеці, продовольчій безпеці, соціальній безпеці та фінансовій безпеці. Отже, зазначені субіндекси формують систему економічної безпеки. У цих Методичних рекомендаціях термін «економічна безпека» визначається як стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі й характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання.

На думку О. Кузнецової, економічна безпека – це такий стан економіки країни, якого достатньо для забезпечення незалежного розвитку держави, тобто можливість контролювати державні ресурси, виробляти конкурентоспроможну продукцію, обмінюватися науково-технічними здобутками, захищати власність, створювати безпечні умови та гарантії для функціонування бізнесу, гальмувати чинники, спроможні дестабілізувати обстановку, створювати сприятливий клімат для інвестицій та інновацій, здійснювати постійну модернізацію виробництва, підвищувати про-

фесійний освітній та загальнокультурний рівень працівників [5, с. 26–28].

Т. Сак визначає збереження економічної самостійності та досягнутого рівня, а також підвищення конкурентоспроможності й розширення можливостей подальшого розвитку в терміні «економічна безпека», що створює умови для формування рівня розвитку, що гарантує відчуття безпеки сьогодні та в майбутньому, а також інноваційно-інвестиційної активності, реструктуризації, фінансового оздоровлення [6, с. 337].

Нині рівень технологічного розвитку промисловості України не може забезпечити країну конкурентоспроможною інноваційною продукцією. Таким чином, в умовах глобалізації без чітко збалансованого механізму функціонування промисловості не можна говорити про забезпечення економічної безпеки держави. У міжнародній конкуренції щодо залучення інвестицій у наукові розробки та дослідження Україна програє більш розвинутих країнам. Це зумовлено слабкою адаптацією промислових підприємств до глобальної ринкової економіки, що приводить до зниження експорту та зростання імпорту. Д. Родрік [7] вважає, що розвиток промисловості країни є наслідком проведення грамотної державної політики. Використання маркетингового комплексу як інструменту державного регулювання в промисловості викликано умовами невизначеності зовнішнього середовища, інтенсифікацією виробництва, розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та глобалізацією.

Підвищити ефективність державного управління без активного використання маркетингу досить проблематично, а складність ринкових процесів та активне втручання в них держави вимагають сьогодні виділення в системі маркетингу такого його різновиду, як промислово-технологічний маркетинг.

Варто зазначити, що держава як третій суб'єкт маркетингу разом з продавцями й споживачами виконує на ринку специфічну роль, тобто не задовольняє безпосередньо потреби споживачів, а регулює цей процес і сприяє ефективному досягненню компромісу інтересів. При цьому держава, на відміну від окремого підприємства, зацікавлена в ефективному функціонуванні економіки загалом.

Таким чином, необхідно включити маркетинговий комплекс як один з основних засобів підвищення конкурентоспроможності на сучасному ринку та інструмент промислової політики на рівні держави, тому подальша трансформація української промислової політики на основі використання комплексу маркетингу є одним з ефективних сучасних ринкових інструментів підвищення конкурентоспроможності економіки країни загалом. Отже, можна стверджувати, що

нині склалися передумови для використання інструментарію маркетингу задля забезпечення економічної безпеки.

Для використання інструментарію маркетингу задля вирішення завдань забезпечення економічної безпеки необхідно чітко визначити напрями й ступінь дієвості маркетингових прийомів і методів, встановити теоретичну обґрунтованість їх застосування, проаналізувати форми реалізації.

Розгляд маркетингу щодо його впливу на економічну безпеку держави передбачає вивчення нової сутності самого маркетингу як дії, спрямованої на досягнення стійкості національних економічних інтересів щодо внутрішніх і зовнішніх загроз, обумовлених промислово-технологічним розвитком країни. Отже, маркетинг розглядається як система концепцій і підходів, здатних виявляти

загрози економічної безпеки держави, які здебільшого зумовлені об'єктивною мінливістю економіки країни.

Маркетинг орієнтований на забезпечення економічної безпеки держави шляхом реалізації високотехнологічної промислової продукції, що гарантує його існування в довгостроковій перспективі й можливість прогресивного розвитку національної економіки (рис. 1).

Основою реалізації нової функції маркетингу є те, що в результаті проведення маркетингових досліджень можна виявляти загрози економічної безпеки держави, що викликаються як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, що мають як суб'єктивну, так і об'єктивну природу.

Створення умов гарантування економічної безпеки на різних рівнях ієрархії управління промис-

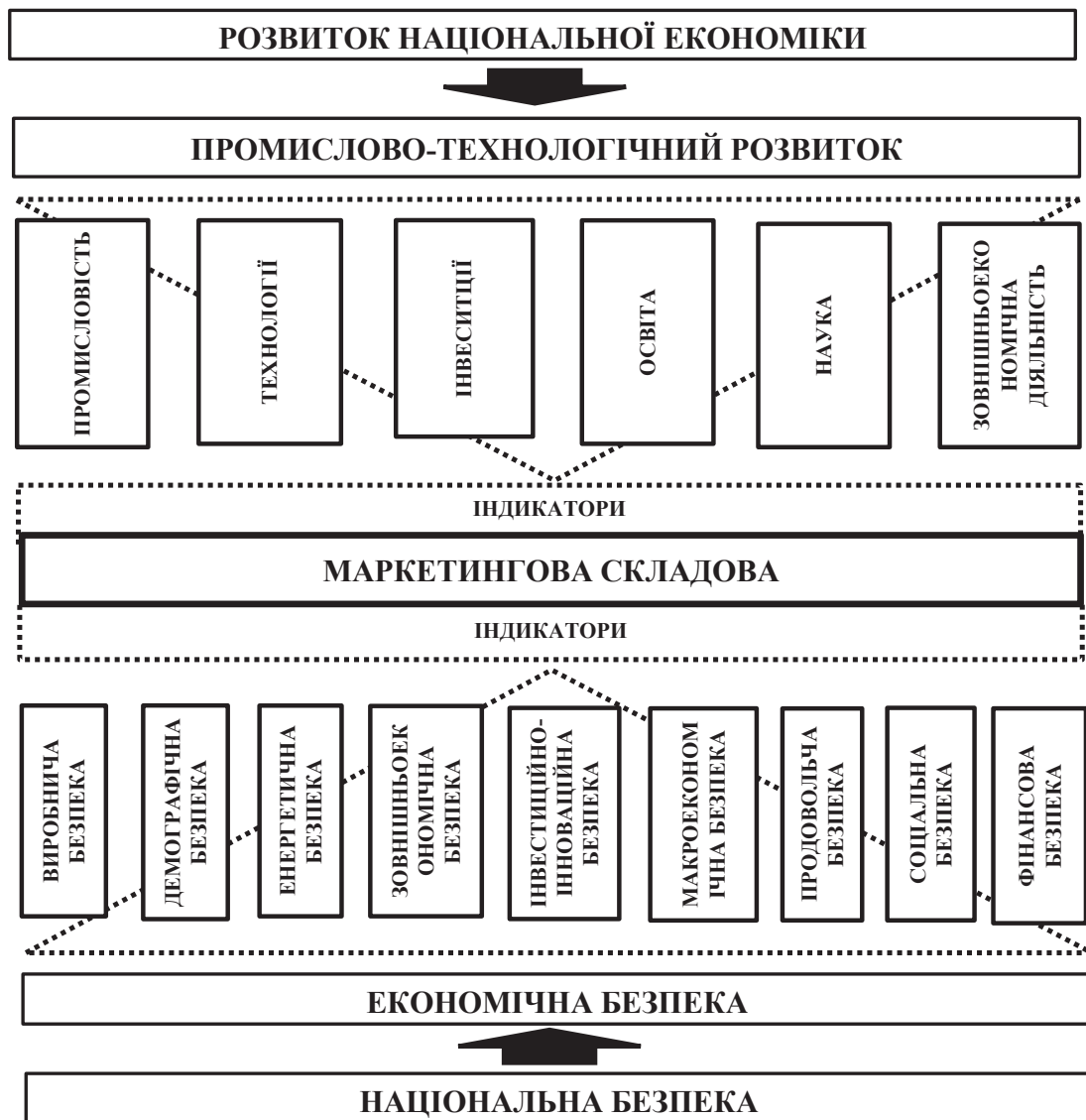

Рисунок 1 – Компонентна структура промислово-технологічного розвитку національної економіки на засадах маркетингу в системі економічної безпеки

Джерело: розроблено автором

лово-технологічним розвитком потребує постійного контролю за станом безпеки, своєчасного виявлення загроз та ризиків, які обумовлюють небезпеку в тій чи іншій підсистемі.

Маркетингова складова частина повинна враховувати стан ринку й конкурентного середовища, наявність конкурентних переваг, рівень конкурентоспроможності держави.

Загалом на угруповання індикаторів промислово-технологічного розвитку національної економіки щодо виявлення загроз економічної безпеки й запобігання їм має бути спрямований маркетинг, що може бути представлений таким чином [4]:

1) індикатори інвестиційного маркетингу:

- рівень інвестування (відношення валових інвестицій до ВВП), %;
- питома вага приросту прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) щодо ВВП, %;
- рівень фінансування інноваційної діяльності, % від ВВП;
- рівень видатків на науково-технічні роботи, % від ВВП;
- інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, %;
- відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, %;

2) індикатори інноваційного маркетингу:

- рівень технології виробництва (частка ВВП у випуску);
- темп науково-технологічного прогресу, % за рік;
- питома вага спеціалістів, що виконують науково-технічні роботи, осіб на 1 000 зайнятих, % ;
- питома вага підприємств, що займались інноваційною діяльністю, у загальній кількості промислових підприємств, %;
- питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств, %;
- питома вага реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %;

3) індикатори промислового маркетингу:

- середнє співвідношення обсягів валової доданої вартості промисловості України та ВДВ промисловості окремих країн Європи, %;
- різниця індексу ВДВ промисловості України та Китаю, відсоткових пунктів;

– частка високотехнологічної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %;

4) індикатори міжнародного маркетингу:

- коефіцієнт покриття експортом імпорту;
- рівень інноваційної продукції у товарному експорті, %;
- питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі експорту товарів, %;
- питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі імпорту товарів, %;
- питома вага сировинного та низького ступеня переробки експорту промисловості в загальному обсязі експорту товарів, %;

5) індикатори маркетингу освіти:

- рівень видатків на освіту до ВВП, %;

6) індикатори маркетингу науки:

- питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %;
- відношення витрат на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету, % ВВП;
- чисельність спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, до чисельності зайнятого населення (на 1 тис. осіб).

Після формування системи індикаторів визначаються критерії їх оцінювання, розраховуються вагові коефіцієнти та присвоюється відповідний ранг. Надбання вагових коефіцієнтів і рангу дає змогу отримати загальну оцінку, яка відображає рівень маркетингової складової частини в економічній безпеці.

Висновки. Отже, перелік маркетингових індикаторів промислово-технологічного розвитку країни щодо забезпечення економічної безпеки доцільно формувати за такими групами, як промислова, інноваційна, міжнародна, інвестиційна, освітня, наукова. У ці складники мають обов'язково входити індикатори, які відображають вплив маркетингових інструментів на рівень економічної безпеки. Запропоновані підходи до врахування маркетингової складової частини під час визначення рівня економічної безпеки можуть бути застосовані у формуванні державної політики щодо промислово-технологічного розвитку держави. Повне врахування всіх чинників, які формують рівень економічної безпеки, допоможе національній економіці стати більш стійким до загроз, які має оточуюче середовище.

Список використаних джерел:

1. Власюк О. Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання : монографія. Київ : ДНУ «Академія фінансового управління», 2011. 474 с.
2. Мажула О. Критерізація економічної безпеки держави. *Економіка та держава*. 2015. № 11. С. 126–130. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2015/34.pdf (дата звернення: 03.10.2019).
3. Шевченко Л., Гриценко О., Макуха С. та ін. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування : монографія. Харків, 2009. 312 с.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277 (дата звернення: 13.09.2019).

5. Кузнецова Е. Экономическая безопасность : учебник и практикум для вузов. Москва : Юрайт, 2017. 294 с.
6. Сак Т. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С. 336–340. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_6_81 (дата звернення: 26.10.2019).
7. Rodrik D. *Industrial Policy for the Twenty-First Century*. Harvard University, 2004.

References:

1. Vlasiuk O. (2011) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh rynkovykh transformatsij ta antykrizovoho rehuliuвання* [Economic security of Ukraine in the conditions of market transformations and anti-crisis regulation], Kyiv : DNSU “Academy of Financial Management” (in Ukrainian).
2. Mazhula O. (2015) *Kryterizatsiia ekonomichnoi bezpeky derzhavy* [Criterion of economic security of the state], *Economy and state* (electronic journal), no 11, pp. 126–130. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2015/34.pdf (accessed: 3 October 2019).
3. Shevchenko L., Gritsenko O., Makukha S. (2009) *Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnist' ta napriamy formuvannia : monohrafiia* [Economic security of the state: essence and directions of formation : monograph], Kharkiv : Pravo (in Ukrainian).
4. Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013) *Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsij schodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [On approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine], Kyiv.
5. Kuznetsova E. (2017) *Ekonomycheskaia bezopasnost' : uchebnyk y praktykum dlia vuzov* [Economic security: textbook and workshop for higher education institutions]. Moscow : Yurajt (in Russian).
6. Sak T. (2013) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: poniattia, struktura, osnovni tendentsii* [Economic security of Ukraine: concepts, structure, main trends], *Innovatsijna ekonomika*, no 6. pp. 336–340. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_6_81 (accessed: 26 October 2019).
7. Rodrik D. (2004) *Industrial Policy for the Twenty-First Century*. Cambridge : Harvard University (in English).

Dzhadan Iryna

International University of Finance

MARKETING INDICATORS OF INDUSTRIAL AND TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT IN THE ECONOMIC SECURITY SYSTEM

The article is devoted to the research of marketing indicators of industrial and technological development in the system of economic security of the state. The role of strengthening economic security is significantly increasing in the period of development of global international integration in the context of uncertainty, unpredictability of economic, social and political situation. Creating an effective system of economic security of the state makes it possible to identify threats to national economic interests in a timely manner and prevent damage to the socio-economic system. The level of technological development of the Ukrainian industry cannot provide competitive innovative products. Provision of industrial and technological development at the proper level guarantees strengthening of economic security and stimulates scientific and technological progress of the state. So, economic development should be explored in conjunction with industrial and technological development through close interaction and interconnection with the economic security of the state. Ensuring the economic security of the state is not possible without a well-balanced mechanism for the functioning of industry. Increasing the efficiency of public administration without actively using marketing is quite problematic. Further transformation of Ukrainian industrial policy on the basis of the use of the marketing complex is one of the effective modern market tools for increasing the competitiveness of the country's economy. The article considers marketing as a system of concepts and approaches capable of identifying threats caused by both internal and external factors and ensuring the economic security of the state through the sale of high-tech industrial products, which guarantees the possibility of progressive development of the national economy. It is suggested to use the marketing complex as an instrument of state regulation in industry for increasing the competitiveness of the country's economy. The marketing component in the system of economic security indicators has been identified. The grouping of marketing indicators of industrial and technological development of the country for ensuring economic security is proposed.

Key words: economic security, indicators, marketing, national economy, industry, technological development.

JEL classification: E69, O38, F52, M31.